

*Dorota Kałuża-Kopias**

CHARAKTERYSTYKA DEMOGRAFICZNA IMIGRANTÓW PO SZEŚĆDZIESIĄTYM ROKU ŻYCIA – POLSKA

Abstrakt: Seniorzy to z jednej strony zbiorowość wyraźnie różniąca się od osób młodszych powodami skłaniającymi do zmiany miejsca zamieszkiwania – mniejsze znacznie mają czynniki ekonomiczny (sytuacja na rynku pracy) i rodzinny (zawieranie związku małżeńskiego), brak jest wpływu czynnika edukacyjnego. Ostatnie ćwierćwiecze jest okresem, w którym polska literatura geograficzna, demograficzna, jak i gerontologiczna pomija ten wątek badawczy.

Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie wybranych charakterystyk starszych imigrantów przybywających do Polski, jak również pokazanie przestrzennego rozmieszczenia imigrantów w układzie wojewódzkim w minionej dekadzie.

Słowa kluczowe: osoby starsze, migracje, imigracja

Wprowadzenie

Na decyzję o przeprowadzce ma wpływ wiele grup czynników społecznych, psychologicznych i ekonomicznych, które oddziałują z różną siłą w zależności od wieku osób uczestniczących w ruchu wędrownym [Latuch 1977; Bean, Myers, Angel, Galle, 1994; Quandango 2002; Uren, Goldring, 2007; Karen, King Bruce, 2009]. W przypadku ludności po 60. roku życia zjawisko migracji jest procesem specyficznym, który nie podlega tym samym prawidłowościom, jak przemieszczenia innych kategorii ludności. Ludzie starzy z natury niechętnie zmieniają wieloletnie miejsce zamieszkania. Często akt migracji ma charakter wymuszony i związany jest z zapewnieniem opieki osobie w podeszłym wieku [Stolarczyk 1985; La Para, Mateo 2008].

Z uwagi na stosunkowo niewielki udział osób po sześćdziesiątym roku życia uczestniczących w przemieszczeniach, niewiele miejsca w polskich badaniach ruchu wędrownego poświęca się migrantom w tym wieku [Latuch 1977, Stolarczyk 1985, 1986, Kałuża 2007, 2008, Kałuża-Kopias 2011]. W zasadzie literatura geograficzna, demograficzna, jak i gerontologiczna ostatnich lat pomija ten wątek badawczy.

* Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Statystyki i Demografii, Zakład Demografii i Gerontologii Społecznej

Migracje osób starszych w krajach Europy zachodniej już dawno zostały uznane za istotny czynnik lokalnego i regionalnego rozwoju społeczno-gospodarczego. Badania prowadzone w krajach Europy Zachodniej i Stanach Zjednoczonych wskazują, iż napływający emeryci generują powstawanie nowych miejsc pracy w lokalnej gospodarce, poprzez regularne zakupy, które mogą obejmować zarówno żywność, jak i usługi związane z opieką zdrowotną, sferą finansową, rozrywką [Walters, 2006]. Ponadto, ich dochody i wydatki są dość regularne, co może pomóc w ustabilizowaniu lokalnej gospodarki [Quandango, 2002].

Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie wybranych charakterystyk demograficznych starszych imigrantów przybywających do Polski, jak również pokazanie przestrzennego ich rozmieszczenia w układzie wojewódzkim. Analiza objęła okres dziewięciu lat (2002 – 2010).

Oceniając szanse wystąpienia przeprowadzki w zależności od płci i miejsca docelowej migracji posłużono się metodą ilorazu szans („odds ratio”). Aby omówić znaczenie ilorazu szans należy wyjaśnić na wstępie pojęcie szansy. Szansa jest to iloraz prawdopodobieństwa zajścia zdarzenia (np. migracji), do prawdopodobieństwa, że to zdarzenie nie wystąpi. Metoda „odds ratio” polega zatem na porównywaniu dwóch grup (1 – grupa, u której zaszła migracja, 2 – grupa, u której do migracji nie doszło). W rezultacie uzyskuje się informacje o ilorazie prawdopodobieństw zmiany statusu przez jednostki wchodzące w skład dwóch porównywanych podzbiorowości.

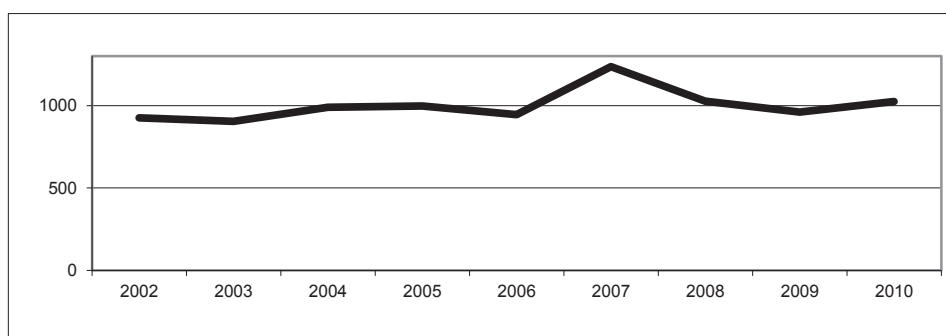
Rozmiary starszej migracji¹

W latach 2002–2010 napływ z zagranicy osób po 60. roku życia, utrzymywał się na względnie stałym poziomie – niespełna 1000 osób rocznie. Po akcesji Polski z UE, nastąpił niewielki wzrost migracji tej subpopulacji, którego maksimum przypadało na 2007 r. (rys. 1). W 2002 r. na 100 tys. mieszkańców Polski w wieku 60 lat i więcej przypadało około 15 imigrantów w tym wieku, a w momencie „szczytowym” (2007 r.) niespełna 19 osób. W ostatnim roku analizy, wartość tego wskaźnika wynosiła 14 osób na 100 tys. ludności w wieku 60 lat i więcej.

¹ Określenie starszy imigrant odnosić się będzie do osoby w wieku 60 lat i więcej. W rozważaniach dotyczących migracji osób po 60. roku życia pod uwagę zostały wzięte tylko przemieszczenia na stałe.

Rysunek 1

Imigranci po 60 roku życia w Polsce w latach 2002–2010 (liczba osób)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych z NSP 2002 *Migracje zagraniczne ludności*, GUS oraz *Roczników Demograficznych* GUS z wybranych lat

Udział osób po 60. roku życia uczestniczących w napływie z zagranicy jest niewielki i w analizowanym okresie uległ zmniejszeniu. W 2002 r. subpopulacja po 60. roku życia stanowiła około 14% wszystkich imigrantów, a w 2010 r. niespełna 7%. Zmniejszenie się, w tym czasie, frakcji osób starszych wśród imigrantów jest skutkiem wyraźnego wzrostu udziału osób najmłodszych (0–4 lata z 13% w 2002 r. do 29% w 2010 r.) oraz grupy wieku 25–29 lat (z 10% do 16%) w strumieniu napływu. W powojennej historii Polski, istniały jednak okresy, w których starsi imigranci stanowili jedną z najliczniejszych grup przybywających do kraju. W latach 1966–1973, udział osób po 60. roku życia wynosił 36,8% wszystkich ówczesnych imigrantów [Gawryszewski, 2005; 472].

Ważną charakterystyką zbiorowości starszych imigrantów jest ich wiek. Subpopulacja osób starszych nie jest zbiorowością homogeniczną. Istotne różnice występują zarówno w przypadku stanu zdrowia seniorów, jak również ich sytuacji społeczno-ekonomicznej. Na rys. 2 przedstawiono struktury wieku starszych imigrantów. Jak można zauważyć ponad 60% starszych imigrantów nie przekracza 70. roku życia. Generalnie w analizowanym okresie widoczny jest wzrost wśród starszych imigrantów udziału najmłodszej grupy (osób w wieku 60–64 lata).

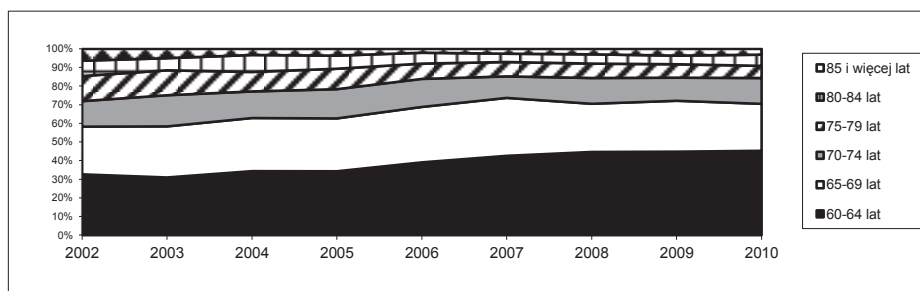
W przypadku najstarszych seniorów (85 lat i więcej) ich udział wśród starszych imigrantów zmniejszył się z 6% w 2002 r. do 3% w 2010 r.

Przyglądając się efektom ruchu migracyjnego (saldom migracji) widać, że w przypadku seniorów w wieku 65–69 lat w ostatnich 2 latach oraz w 2007 r. występowało dodatnie saldo migracji (tab. 1). Relatywnie największe ubytki

migracyjne w wartościach bezwzględnych odnotowywano wśród osób między 70. a 79. rokiem życia.

Rysunek 2

Starsi imigranci w latach 2002 – 2010 według wieku (% ogółem 60 lat i więcej)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych z NSP'2002 *Migracje zagraniczne ludności*, GUS oraz *Roczników Demograficznych* GUS z wybranych lat

Tabela 1

Saldo migracji zagranicznych osób starszych w latach 2002 – 2010 według wieku (liczba osób)

Grupy wieku	Lata								
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
60 lat i więcej	-1077	-757	-325	-334	-713	-322	-566	-175	-121
W tym:									
60-64 lat	-434	-343	-181	-170	-255	-54	-121	4	-25
65-69 lat	-265	-119	-32	-39	-123	16	-48	52	48
70-74 lat	-228	-143	-82	-77	-109	-104	-91	-75	-28
75-79 lat	-87	-58	-25	-21	-94	-104	-140	-81	-61
80-84 lat	-12	-39	14	-12	-71	-48	-93	-63	-27
85 lat i więcej	-51	-55	-19	-15	-61	-28	-73	-12	-28

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych z NSP'2002 *Migracje zagraniczne ludności*, GUS oraz *Roczników Demograficznych* GUS z wybranych lat

Wybrane charakterystyki demograficzne imigrantów w starszym wieku

Jedną z charakterystyk demograficznych imigrantów jest płeć. Przyglądając się strukturze migrantów ze względu na tę determinantę, można zauważyć, że w minionej dekadzie wśród ogółu imigrantów po 60. roku nie zaznacza się wyraźna przewaga żadnej z płci (tab. 2). W 2010 r. na 100 imigrantek w wieku 60 lat i więcej przypadało 102 starszych mężczyzn. Liczebna przewaga mężczyzn wśród imigrantów malała w miarę przesuwania się do coraz starszych grup wieku i w subpopulacji osób po 70. roku życia wystąpiła relatywnie większa przewaga kobiet nad mężczyznami. Ta nadreprezentatywność wśród imigrantów po 70. roku życia kobiet, jest rezultatem wysokiej feminizacji subpopulacji seniorów, która wynika z dłuższego trwania życia tej płci.

Tabela 2

Udział kobiet i mężczyzn w imigracji po 60. roku życia w latach 2002, 2005 i 2010

Grupy wieku	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
2002 r.			
60 lat i więcej	100,0	50,0	50,0
60-64	100,0	52,0	48,0
65-69	100,0	51,5	48,5
70 lat i więcej	100,0	47,6	52,5
2005 r.			
60 lat i więcej	100,0	49,4	50,6
60-64	100,0	52,4	47,6
65-69	100,0	58,5	41,5
70 lat i więcej	100,0	39,6	60,4
2010 r.			
60 lat i więcej	100,0	50,4	49,6
60-64	100,0	52,2	47,8
65-69	100,0	57,4	42,6
70 lat i więcej	100,0	41,9	58,1

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych z NSP'2002 *Migracje zagraniczne ludności*, GUS oraz *Roczników Demograficznych* GUS z wybranych lat

Korzystając z ilorazu szans została oszacowana możliwość wystąpienia migracji zagranicznej wśród starszych mężczyzn w stosunku do kobiet. Prawdopodobieństwo, że w 2010 r. w imigracji będzie uczestniczył mężczyzna po sześćdziesiątce było 1,06 raza wyższe niż szansa wystąpienia takiego zdarzenia wśród kobiet.

Kolejną charakterystyką starszych imigrantów jest ich stan cywilny. W przeciwieństwie do migracji wewnętrznych, w przypadku w których wśród seniorów przeważają osoby samotne [Kałuza, 2008], wśród imigrantów powyżej 60. roku życia większość stanowiły osoby pozostające w związkach małżeńskich (tab. 3) i to zarówno wśród kobiet, jak i mężczyzn. Wyraźna przewaga kobiet nad mężczyznami w imigracji, w subpopulacji ludności starszej występowała wśród osób samotnych (wdowy). W przypadku imigrantów nadreprezentatywność mężczyzn nad kobietami zaznaczyła się wśród kawalerów i pozostających w związkach małżeńskich, natomiast w pozostałych grupach stanu cywilnego dominowały kobiety. Warto zaznaczyć, że w analizowanym okresie wyraźnie zmniejszył się wśród starszych imigrantek udział wdów na korzyść kobiet pozostających w związkach małżeńskich.

Tabela 3

Starsi imigranci (60 lat i więcej) według stanu cywilnego w 2002, 2005 i 2010 r.

Stan cywilny	2002	2005	2010
	Mężczyźni		
Ogółem 60 lat i więcej	100	100	100,0
Kawaler	13,1	13,1	4,8
Żonaty	71,3	71,3	64,0
Wdowiec	8,5	8,5	5,2
Rozwiedziony	7,2	7,2	8,7
	Kobiety		
	2002	2005	2010
Ogółem 60 lat i więcej	100	100	100,0
Panna	5,5	5,5	3,7
Zamężna	43,5	43,5	55,7
Wdowa	38,9	38,9	19,7
Rozwiedziona	12,1	12,1	10,0

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych z NSP'2002 *Migracje zagraniczne ludności*, GUS oraz *Roczników Demograficznych* GUS z wybranych lat

Wśród osób starszych, które osiedlały się w Polsce w 2010 r., większość pochodziła z krajów europejskich (59%), głównie z Niemiec (33%). Drugą równie liczna grupa seniorów przybyła ze Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej (USA - 28%). Imigranci po 60. roku życia z Kanady stanowili 6% udziału wśród starszych imigrantów, a z Wielkiej Brytanii i Francji około 4%. Przeważająca frakcja seniorów przybywających do kraju legitymuje się polskim obywatelstwem. Według wyników *NSP'2002* w latach 1989-2002, wśród starszych imigrantów dominowały osoby z polskim obywatelstwem, zaś krajem drugiego obywatelstwa były najczęściej Niemcy. Biorąc pod uwagę obywatelstwo osób przybyłych z zagranicy, można sądzić, że mamy do czynienia z reemigracją osób, które wyjechały z Polski w latach 60., 70. i 80., a po osiągnięciu wieku emerytalnego powracają do kraju. W 2010 r. osoby z polskim obywatelstwem stanowiły zdecydowaną większość wśród starszych imigrantów (87%). Kolejne dwie grupy imigrantów seniorów, znacznie mniej liczne, stanowili obywatele Niemiec (5%) i Ukrainy (2%).

Analizując zasięg przestrzenny przemieszczeń ze względu na płeć, można zauważyć, że w 2010 r. starsi mężczyźni przyjeżdżający do Polski częściej niż kobiety pochodzili z kontynentu. Udział mężczyzn po 60. roku życia wśród starszych imigrantów z Europy wynosił 64%, natomiast w przypadku subpopulacji starszych kobiet udział ten stanowił 53%. Frakcja starszych kobiet, które przybyły z USA wynosiła 38% w stosunku do 29% udziału mężczyzn. Inaczej wyglądała sytuacja w przypadku obywatelstwa. Bardziej jednorodną grupę wśród starszych imigrantów ze względu na tę determinantę stanowiły kobiety. W 2010 r. 90% imigrantek w wieku 60 lat i więcej to osoby z polskim obywatelstwem, w przypadku mężczyzn odsetek ten kształtował się na poziomie 82%. Wśród starszych mężczyzn osiedlających się w Polsce w 2010 r., kolejną grupę stanowili obywatele Niemiec (8%) i Włoch (2%). Wśród starszych imigrantek, drugą grupę po Polkach stanowiły obywatelki Rosji i Ukrainy (2%). Taki skład narodowościowy wśród starszych imigrantów osiedlających się w Polsce, jest wynikiem wcześniejszego, odmiennego obszarowo doboru partnerów w małżeństwie przez obie płcie. Polki w przypadku małżeństw binacjonalnych najczęściej za współmałżonków wybierają mężczyzn z zachodniej granicy (Niemców, Brytyjczyków, Włochów), natomiast polscy mężczyźni preferują panie ze wschodu (Ukrainki, Rosjanki, Białorusinki).

Przestrzenne rozmieszczenie ludności w wieku 60 lat i więcej przybyłej do Polski

W przypadku osób starszych przybyłych z zagranicy w latach 1989–2002 ponad 10% ogółu imigrantów po sześćdziesiątym roku życia osiedlało się w trzech województwach: mazowieckim (15%), małopolskim (12%) i śląskim (10,1%), (tab. 4). Najmniejszy – nieprzekraczający 3% - udział wśród starszych imigrantów charakteryzował województwa lubuskie (2,7%) i świętokrzyskie (2,3%). W minionej dekadzie nastąpiła koncentracja napływu osób starszych z zagranicy. W 2010 r. ponad 55% imigrantów po 60. roku życia osiedlało się w czterech województwach: śląskim i małopolskim (po 15,5%), mazowieckim (13,8%) oraz dolnośląskim (10,6%). W pozostałych województwach odsetek starszych imigrantów wahał się między 1% w świętokrzyskim do niespełna 7% w pomorskim.

Generalnie wyższym natężeniem napływu niż przeciętnie dla Polski, charakteryzowały się województwa wzdłuż granicy południowo–zachodniej kraju (lubuskie, opolskie, małopolskie, tab. 4), niż regiony wschodniej i centralnej Polski, z wyjątkiem województwa podlaskiego. Ten podział na regiony z wyższym i niższym natężeniem napływu imigrantów po 60. roku życia jest względnie stały w czasie. W 2002 r. średnio na 10 tys. osób w wieku 60. lat i więcej najwięcej – powyżej 4 osób –starszych imigrantów przypadało w województwie opolskim, natomiast najmniejszy wskaźnik odnotowano w lubelskim (0,4 osoby na 10 tys. ludności starszej). W 2010 r. nadal największa częstotliwość napływu starszych imigrantów występowała w województwie opolskim, natomiast minimum w tym roku kalendarzowym odnotowano w województwie świętokrzyskim (tab. 4).

Warto zwrócić uwagę, że województwa opolskie, podlaskie i podkarpackie to regiony emigracyjne, które na przestrzeni lat charakteryzowały relatywnie najwyższym natężeniem emigracji. W związku z czym znaczna część starszych imigrantów to byli emigranci z tych terenów, którzy po osiągnięciu wieku emerytalnego, a co za tym idzie świadczeń emerytalnych powracają po latach do swych „małych ojczyzn”.

W ostatniej dekadzie, w większości województw wśród starszych imigrantów przeważali młodszy starzy (wieku 60–64 lata). W 2010 r. we wszystkich województwach wśród osiedlających się imigrantów ponad 60% stanowiły osoby przed 70. rokiem życia (tab. 5). Jednak na początku obecnego stulecia (w 2002 r.) w województwach, takich jak: lubuskie, łódzkie, mazowieckie i wielkopolskie w napływie imigracyjnym dominowali najstarsi seniorzy (75 lat i więcej).

Tabela 4

Przestrzenne rozmieszczenie starszych imigrantów po 60. roku życia

Województwo	Lata		Na 10 tys. ludności w wieku 60 lat i więcej	
	2002	2010	2002	2010
Polska	100,0	100,0	1,2	1,4
Dolnośląskie	8,9	10,6	1,2	1,9
Kujawsko-pomorskie	4,4	3,1	0,8	0,8
Lubelskie	3,5	2,2	0,4	0,5
Lubuskie	2,7	2,8	1,8	1,6
Łódzkie	5,0	3,7	0,5	0,7
Małopolskie	12,0	15,5	2,2	2,5
Mazowieckie	15,1	13,8	0,9	1,3
Opolskie	2,7	5,5	4,3	2,7
Podkarpackie	8,5	4,8	1,9	1,3
Podlaskie	4,3	3,5	1,5	1,5
Pomorskie	7,2	6,6	1,5	1,7
Śląskie	10,1	15,5	1,4	1,7
Świętokrzyskie	2,3	1,0	0,6	0,4
Warmińsko – mazurskie	3,6	2,7	1,4	1,1
Wielkopolskie	5,6	4,2	0,7	0,7
Zachodniopomorskie	4,2	4,4	0,9	1,4

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych z NSP'2002 *Migracje zagraniczne ludności*, GUS oraz *Rocznika Demograficznego* 2011 GUS

Tabela 5

Przestrzenne rozmieszczenie imigrantów po sześćdziesiątym roku życia w 2002 i 2010 roku

Województwa	Udział starszych imigrantów w ogółem (w %)									
	2002					2010				
	60 i więcej	60-64	65-69	70-74	75 i więcej	60 i więcej	60 - 64	65-69	70-74	75 i więcej
1	2	3	4	5	6	7	8	8	10	11
Polska	100,0	32,6	25,6	13,7	28,1	100,0	45,3	25,2	13,9	15,7
Dolnośląskie	100,0	34,8	27,5	21,7	15,9	100,0	43,1	24,8	15,6	16,5
Kujawsko-pomorskie	100,0	43,8	15,6	3,1	37,5	100,0	46,9	18,8	21,9	12,5

tab. 5 (cd.)

1	2	3	4	5	6	7	8	8	10	11
Lubelskie	100,0	35,3	17,6	17,6	29,4	100,0	43,5	34,8	0,0	21,7
Lubuskie	100,0	30,3	15,2	18,2	36,4	100,0	51,7	31,0	10,3	6,9
Łódzkie	100,0	11,5	15,4	11,5	61,5	100,0	63,2	13,2	7,9	15,8
Małopolskie	100,0	30,4	27,5	14,5	27,5	100,0	49,7	20,1	15,7	14,5
Mazowieckie	100,0	28,3	20,2	15,2	36,4	100,0	46,8	22,7	11,3	19,1
Opolskie	100,0	51,7	29,2	9,0	10,1	100,0	30,4	37,5	12,5	19,6
Podkarpackie	100,0	28,4	31,1	13,5	27,0	100,0	44,9	26,5	16,3	12,2
Podlaskie	100,0	30,6	33,3	11,1	25,0	100,0	61,1	13,9	11,1	13,9
Pomorskie	100,0	38,3	23,3	16,7	21,7	100,0	44,1	27,9	13,2	14,7
Śląskie	100,0	31,6	28,6	11,3	28,6	100,0	37,7	28,3	16,4	17,6
Świętokrzyskie	100,0	46,7	6,7	13,3	33,3	100,0	60,0	30,0	0,0	10,0
Warmińsko – mazur-	100,0	25,7	45,7	11,4	17,1	100,0	35,7	35,7	14,3	14,3
Wielkopolskie	100,0	19,0	11,9	16,7	52,4	100,0	53,5	20,9	9,3	16,3
Zachodniopomorskie	100,0	28,6	28,6	14,3	28,6	100,0	40,0	31,1	20,0	8,9

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych z NSP'2002 *Migracje zagraniczne ludności*, GUS oraz *Rocznika Demograficznego* 2011 GUS

Przyjrzyjmy się efektom przemieszczeń zagranicznych (saldom migracji) osób starszych. Jak zostało już wspomniano wcześniej w niniejszym opracowaniu w pierwszej dekadzie obecnego stulecia występowała przewaga odpływu seniorów nad ich napływem do kraju. W ostatnim roku analizy, w Polsce na 10 tys. osób po 60. roku życia wyniku migracji zagranicznych ubywało 0,16 seniora. Odnosząc wartości salda migracji do wielkości subpopulacji osób starszych w poszczególnych województwach, okazuje się, że największym ujemnym saldem migracji charakteryzowało się województwo opolskie (ponad 8 seniorów na 10 tys. osób po 60. roku życia), nieco ponad 2 osoby w wieku 60 lat i więcej na 10 tys. osób w tym wieku traciło województwo śląskie (tab. 6).

W pozostałych jednostkach administracyjnych, w których wystąpił ubytek migracyjny osób starszych, wartości ujemnego salda migracji nie przekraczały jednego seniora na 10 tys. osób starszych (60 lat i więcej). Mimo, że ogólne rozmiary salda migracji dla Polski w 2010 r. pokazywały ubytek migracyjny subpopulacji seniorów, to siedem z szesnastu województw charakteryzowało się dodatnimi efektami (saldami) ruchu wędrownego wśród seniorów. Największy dodatni przyrost subpopulacji osób po 60. roku życia wystąpił w województwie małopolskim (1,45 seniora na 10. tys. osób w wieku 60 lat i więcej).

Tabela 6

Saldo migracji zagranicznych osób w wieku 60 lat i więcej według województw 2010 r.
(na 10 tys. osób po 60. roku życia)

Województwo	Saldo na 10 tys. ludności
Polska	-0,16
Dolnośląskie	0,17
Kujawsko-pomorskie	0,00
Lubelskie	-0,02
Lubuskie	0,27
Łódzkie	0,18
Małopolskie	1,45
Mazowieckie	0,85
Opolskie	-8,07
Podkarpackie	0,49
Podlaskie	0,51
Pomorskie	-0,24
Śląskie	-2,03
Świętokrzyskie	-0,19
Warmińsko-mazurskie	-0,52
Wielkopolskie	0,00
Zachodniopomorskie	0,90

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych z *Rocznika Demograficznego* 2011 GUS

Podsumowanie

Osoby starsze stanowią niewielki odsetek migrantów zagranicznych. W analizowanym okresie udział osób po 60. roku życia jest wyższy wśród osób przyjeżdżających na stałe do kraju niż wyjeżdżających z niego. Amerykańscy gerontolodzy [Quandango, 2002; Charles, Longino, 2001] wyróżniają trzy odmienne co do przyczyn i wzorca migracji grupy seniorów, wśród których dochodzi najczęściej do migracji. Pierwsza grupa obejmuje młodszych seniorów i występujące w niej migracje związane są z momentem przejścia na emeryturę, szukaniem wygodniejszego miejsca życia. Do drugiej subpopulacji należą osoby mające dwadzieścia lat więcej, starsi ludzie, którzy stają się chorzy, wymagają opieki lub zostają samotni. Na tym etapie życia niektórzy seniorzy przenoszą się w pobliże dzieci lub bezpośrednio do ich domów. W przypadku ostatniej grupy,

fizyczna niemoc prowadzi do umieszczenia starszej osoby w domu pomocy, tj. do instytucjonalizacji starości.

W warunkach Polskich migracja dotyczy w większości młodszych seniorów, którzy najczęściej pozostają w związkach małżeńskich. Można zatem sądzić, że przemieszczenia zagraniczne miały charakter bardziej rodzinny niż wędrowni wewnątrz osób starszych w Polsce [Kałuża, 2007]. W przypadku osób po 70. roku życia przyjeżdżających do Polski na stałe przeważały kobiety, głównie wdowy. Wskazuje to, iż wśród najstarszych osób utrata małżonka, wymusza najczęściej przeprowadzkę do opiekunów rodzinnych [Szukalski 2002, s. 76].

Biorąc pod uwagę fakt, że zdecydowana większość osób w tym wieku, która przybyła z zagranicy, miała polskie obywatelstwo, można sądzić, że w większości mamy do czynienia z imigracją powrotną.

Z uwagi na przewidywany szybki przebieg procesu starzenia się ludności w nadchodzących dekadach niezbędne jest określenie w niedalekiej przyszłości skłonności do zmiany miejsca stałego zamieszkania wśród osób starszych. Podejrzewać można, iż część emigrantów, po latach pobytu na obczyźnie, może być skłonna do powrotu do swych „małych ojczyzn”.

Trudno przewidzieć, jaki będzie w przyszłości wzorzec migracji międzynarodowych seniorów. Prowadzone badania w tym zakresie wskazują na wzrost znaczenia przemieszczeń z północy na południe Europy. Integracja w ramach Unii Europejskiej sprawia, że upadło kilkanaście barier utrudniających ruchliwość przestrzenną w Europie. Wzrost niepełnosprawności na późniejszym etapie życia wydaje się być czynnikiem wystarczająco silnie zapobiegającym kontynuowaniu migracji zagranicznych. Serow, Friedrich i Haas (cyt. za: [Longino, Bradley, 2001]) sugerują, że wzorzec migracji charakterystycznych dla seniorów z Wielkiej Brytanii (a dokładnie z Wielkiej Brytanii do Portugalii, Hiszpanii, Grecji i na Malte) może również zaistnieć dla osób starszych w innych krajach europejskich. Postępujący proces starzenia się ludności w połączeniu ze wzrostem poziomu zamożności subpopulacji seniorów w różnych krajach nie pozostanie bez wpływu na kierunki i formy migracji tej grupy ludności.

Literatura

- Bean F. D., Myers G. C., Angel J. L., Galle O. R., 1994, *Geographic concentration, migration, and population redistribution among the elderly*, in: Marin L. G., Preston S. H., (ed.): *Demography of aging*, NAP, Washington, s. 319–356
- Charles F., Longino Jr., 2001, *Geographical distribution and migration*, R. H. Binstock, L. K. George [w]: *Aging and the Social Sciences*, s. 103–213
- Gawryszewski A., 2005, *Ludność Polski w XX wieku*, Monografie, PAN IGiPZ, Warszawa, 623 s.
- GUS (Główny Urząd Statystyczny) b, 2003, *NSP'2002, Migracje zagraniczne ludności*, Warszawa, s. 348

- GUS (Główny Urząd Statystyczny), 2004, *NSP'2002, Migracje długookresowe ludności w latach 1989-2002 na podstawie ankiety migracyjnej 2002*, Warszawa, 295 s.
- Latuch M., 1977, *Przyczyny emigracji osób w starszym wieku z największych miast w Polsce*, „Studia Demograficzne”, nr 50, s. 51–69
- Quandango J., 2002, *Aging and the life course*, Pepper Institute on Aging and Public Policy, Florida State University, 240 s.
- Kałuża D., 2007, *Migracje zagraniczne osób starszych w Polsce*, w: (red.) B. Bugajska, *Życie w starości*, Zapol, Szczecin, s. 287-297
- Kałuża D., 2008, *Migracje seniorów*, (red.) T. Kowaleski, P. Szukalski w: *Starzenie się ludności Polski. Między demografią a gerontologią społeczną*, Wyd. UŁ, Łódź, s. 71-89
- Kałuża-Kopias D., 2011, *Migracje seniorów w największych miastach w Polsce*, (red.) T.J. Kowaleski w: *Przestrzenne zróżnicowanie starzenia się ludności Polski, przyczyny etapy następstwa*, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, s. 69 – 107
- Karen M. King & K. Bruce Newbold, 2009, *Later-Life Migrations in Canada in 2001: A Multi-level Approach*, *Population Ageing* 2:161–181
- Szukalski P., 2002, *Przepływy międzypokoleniowe i ich kontekst demograficzny*, Wydawnictwo UŁ, Łódź, 234 s.
- Dane dostępne na stronie GUS www.stat.gov.pl na dzień 02.02.2012
- La Parra, D., Mateo M. A., 2008, *Health status and access to health care of British nationals living on the Costa Blance, Spain*, *Ageing and Society*, 28 (1): 85-102
- Stolarczyk K., 1985, *Spoleczno-ekonomiczne czynniki warunkujące migracje osób w starszym wieku w Polsce*, „Monografie i Opracowania”, SGPiS, Instytut Statystyki i Demografii, Warszawa, 189 s.
- Stolarczyk K., 1986, *Spoleczno – demograficzne aspekty migracji osób w starszym wieku*, [w]: Witkowski J. (red.), *Spoleczno-demograficzne i ekonomiczne aspekty współczesnych migracji w Polsce*, „Monografie i Opracowania”, SGPiS, Instytut Statystyki i Demografii, Warszawa, s. 106 – 123
- Uren Z., Goldring S., 2007, *Migration trends at older ages in England and Wales*, *Population Trends*, nr 130, www.statistics.gov.uk, s. 31–41
- Walters W. H., 2006, *Later-Life Migration in the United States, A Review of Recent Research*, http://www.pineforge.com/ballantinstudy/articles/Chapter14_Article04.pdf

Dorota Kałuża-Kopias

Demographic characteristics of older immigrants – Poland

Abstract: Seniors on the one hand population clearly different from the younger-provoking reasons for change of residence - are much smaller economic factor (labor market), family (concluding marriage), there is no influence of the educational factor. The last quarter century is a period in which the Polish literature of geographical, demographic and gerontological research omits this topic. The purpose of this paper is to present selected determinants of older migrants to the Polish, as well as their spatial distribution in the provincial system in the past decade.

Key words: elderly, migration, immigration